

До разової спеціалізованої ради ДФ 58.053.034
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Процик Ганни Михайлівни

на тему: «Розвиток пізнавальної активності майбутніх учителів іноземної мови
у закладах вищої освіти України (1991–2018 рр.)»

на здобуття ступеня доктора філософії

зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,

галузі знань Освіта / Педагогіка,

подану до захисту у разовій спеціалізованій раді ДФ 58.053.034

у Тернопільському національному педагогічному університеті

імені Володимира Гнатюка

Актуальність теми дослідження Підготовка вчителів іноземної мови, які оперативнo й ефективно реагують на політичні і соціальні зміни, навчають учнів вчитися, використовувати іншомовні знання для подолання мовних бар'єрів і культурних кордонів, застосовують на практиці великий арсенал підходів, методів, прийомів, освітніх та інформаційних технологій у викладанні, діляться ідеями та досвідом з колегами, є значним викликом у теперішніх складних соціально-політичних умовах.

Незважаючи на велику кількість наукових розвідок і отриманий за роки незалежності досвід, проблема компетентнісного, професійно орієнтованого навчання іноземних мов студентів у вищих педагогічних закладах потребує подальшої розробки на теоретичному і практичному рівнях, у зв'язку зі змінами суспільства в цілому і системи професійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов зокрема. Тому вважаємо тему рецензованої дисертаційної роботи актуальною і спрямованою на задоволення практичних потреб підготовки майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої освіти.

Наукова новизна результатів проведених досліджень та їх наукова

обґрунтованість. Наукові положення, що містяться у дисертаційному дослідженні, є аргументованими, ґрунтуються на сучасних досягненнях педагогіки і методики навчання іноземних мов і культур, опираються на дослідження провідних вітчизняних та зарубіжних учених.

Дисертація містить елементи наукової новизни. У роботі вперше визначено та теоретично обґрунтовано сукупність історичних та педагогічних умов, які забезпечували ефективність професійно орієнтованого навчання іноземних мов у досліджуваній період; обґрунтовано розвиток теоретичних основ формування пізнавальної активності майбутніх учителів іноземної мови в закладах вищої освіти України періоду незалежності; виокремлено етапи та визначено особливості й тенденції розвитку пізнавальної активності студентів; виявлено шляхи модернізації системи підготовки та розвитку пізнавальної активності майбутніх учителів іноземної мови; визначено можливості запровадження міжнародних стандартів оцінювання якості навчання у закладах вищої освіти України упродовж досліджуваного періоду; уточнено сутність базових понять дослідження: «активність», «пізнавальна активність», «інновації», «творчість», «самостійність», «самостійна робота», «пізнавальна самостійність», «діяльність», «пізнавальна діяльність», встановлено логічні зв'язки між ними, запропоновано власні визначення термінів. Подальшого розвитку набули зміст, форми і методи навчання студентів в умовах особистісно орієнтованого навчання; положення щодо професіоналізації змісту навчання іноземних мов студентів у вищих педагогічних закладах. Зазначені вище елементи наукової новизни є обґрунтованими результатами проведеного здобувачкою дослідження та мають істотне значення для галузі знань Освіта / Педагогіка.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали дисертаційної роботи мають практичне значення. Зокрема, удосконалено зміст освітнього процесу, спрямованого на розвиток пізнавальної активності студентів, шляхом

використання інтерактивних технологій, створення продуктів творчої діяльності; проблемного бачення; мисленнєвої діяльності; оригінальних, нестандартних ідей, запропоновано методи, способи та шляхи покращення активної творчої діяльності студентів, узагальнено досвід інших країн щодо ефективних освітніх технологій. Запропоновані в роботі теоретичні та методичні матеріали можуть бути застосовані під час проведення навчальних занять з педагогіки та історії методики навчання іноземних мов у закладах вищої освіти, для написання курсових, бакалаврських, магістерських робіт здобувачами вищої освіти створення навчально-методичних посібників; написання тез доповідей і статей.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Структура дисертаційної роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Роботу ілюстровано 8 таблицями, 9 рисунками та 20 додатками. Список використаних джерел включає 207 найменувань, 32 з яких іноземними мовами. Основний зміст дисертації викладено на 196 сторінках.

Дисертація написана державною мовою та оформлена у вигляді рукопису. Її оформлення відповідає вимогам, визначеним наказом МОН України №40 від 12.01.2017р.

У *вступі* викладено актуальність теми роботи, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, наукову новизну, практичне і теоретичне значення, подано інформацію про впровадження результатів дисертації, апробацію матеріалів дослідження, публікації, особистий внесок здобувача, структуру та обсяг роботи.

У цій частині роботи також подано інформацію про впровадження основних положень та результатів дослідження у навчальний процес Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка,

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, апробацію основних положень та попередніх результатів дослідження, кількість публікацій, у яких викладені основні положення та результати дослідження, зазначено особистий внесок здобувача, описано структуру та обсяг дисертації.

У *першому розділі* дисертації досліджено систему базових понять у контексті розвитку пізнавальної активності вчителів, традиції розвитку пізнавальної активності студентів у закладах вищої освіти України, особливості розвитку пізнавальної активності майбутніх філологів у закордонних університетах. Заслуговує на увагу ретельний аналіз базових понять дослідження у контексті розвитку пізнавальної активності вчителів та його систематизація у таблицях. Слушним вважаємо зроблений у цьому розділі акцент на необхідності подолання репродуктивного стилю навчання та переходу до нової парадигми, яка забезпечила б пізнавальну активність і самостійність мислення студентів в умовах швидкого темпу розвитку технологій.

У *другому розділі* досліджено становлення національної системи філологічної освіти, пізнавальну активність особистості як пріоритет у дидактиці 90-х рр. ХХ ст., систему методичного забезпечення розвитку пізнавальної активності студентів. Цінним доробком дослідниці вважаємо детальний опис системи методичного забезпечення розвитку пізнавальної активності майбутніх учителів іноземних мов включно з найефективнішими методами, прийомами і засобами навчання іноземних мов, які використовувалися у цей період.

У *третьому розділі* здійснено дослідження пізнавальної активності у дидактичних системах початку ХХІ ст., змісту, форм та методів навчання у вітчизняній педагогіці вищої школи, розглянуто перспективи розвитку пізнавальної активності майбутніх учителів іноземної мови. Слід відзначити авторське визначення понять «пізнавальної самостійності» як характеристики особистості, яка передбачає здатність висловлювати власну думку, незалежно від думки інших, критично мислити, здійснювати пошукову роботу та

«пізнавальної активності» як характеристики діяльності, поведінкову реакцію на нові знання, що виявляється в допитливості, активізації мисленневих процесів, бажанні дізнаватися нове.

Висновки дисертаційного дослідження структуровано узагальнюють важливі положення дослідження, розкривають внесок авторки у розв'язання представленої в дисертації проблематики. Вони чітко і послідовно сформульовані та ґрунтуються на отриманих результатах дослідження.

Список використаних джерел відображає обсяг використаної літератури та рівень вивчення досліджуваної проблеми. Список використаних джерел оформлено за стилем АПА (Американської психологічної асоціації), який є загальноновживаним у зарубіжній практиці оформлення наукових робіт, включений у рекомендований перелік міжнародних стилів оформлення публікацій і відповідає вимогам МОН України щодо оформлення дисертацій.

Додатки дисертаційної роботи містять графічну репрезентацію моделі підготовки майбутнього учителя іноземної мови до професійної діяльності, англomовний текст і переклад ювілейної доповіді експертів Римського клубу «Come on!», цитатну характеристику поняття «пізнавальна активність», результати опитувань студентів і викладачів, список опублікованих праць за темою дисертації та акти про впровадження результатів дисертаційного дослідження.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій в наукових публікаціях. За темою дисертації опубліковано 16 наукових праць, з яких 4 одноосібні наукові статті у фахових наукових виданнях України категорії «Б», рекомендованих МОН України для публікації результатів для здобуття наукових ступенів з напрямку, що відповідає галузі знань, за якою виконана дисертація; 1 стаття що індексується в наукометричних базах даних Scopus у співавторстві, 11 тез виступів у матеріалах міжнародних та українських науково-практичних конференцій. Наукові праці, опубліковані за темою дослідження,

містять обґрунтовані наукові результати відповідно до поставлених завдань та характеризуються повним та якісним викладом матеріалів дисертації.

Оцінка рівня виконання наукового завдання та рівня оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Сформульовану здобувачкою мету дослідження, яка полягала у виокремленні етапів та визначенні особливостей і тенденцій щодо розвитку пізнавальної активності майбутніх учителів іноземної мови у закладах вищої освіти України (1991 – 2018 рр.), вважаємо досягнутою. Виконання наукового завдання забезпечувалось ґрунтовним опрацюванням літературних джерел, систематизацією концептуальних положень учених щодо питання розвитку пізнавальної активності майбутніх учителів іноземної мови у закладах вищої освіти України (1991 – 2018 рр.). Основні положення дисертаційного дослідження висвітлені з дотриманням логічної послідовності, чіткого викладу інформації та структурованості поданих матеріалів.

Авторка дисертаційної роботи засвідчила високий рівень володіння методами наукового пошуку, про що свідчить відповідність застосованих методів обраній стратегії дослідження та поставленим у роботі завданням, їх взаємодоповнюваність та здатність забезпечити отримання достовірних та об'єктивних даних. Теоретичні методи (аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури, аналіз навчальних планів, освітніх програм закладів вищої освіти; синтез, порівняння, узагальнення психолого-педагогічної та методичної літератури, статей у періодичних виданнях, матеріалів наукових досліджень з проблеми, дисертаційних досліджень; абстрагування, прогнозування, індукція, дедукція, класифікація; моделювання; систематизація отриманої інформації) дали змогу визначити теоретичні основи проблеми, яка досліджувалася, розробити теоретико-методологічні основи, визначити базові поняття і сформулювати висновки дослідження. Емпіричні методи (діагностичні методики (анкетування, тестування); опитування викладачів і студентів щодо

якості та шляхів покращення навчання у ЗВО; експертна оцінка методів навчання іноземної мови) забезпечили збір та обробку емпіричних даних дослідження.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. При рецензуванні дисертації порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації) та текстових запозичень не виявлено. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням, усі ідеї та наукові положення, викладені у ній, отримані автором особисто.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Відзначаючи серйозність, наукову добросовісність та цінність зазначеного дисертаційного дослідження, вважаємо за необхідне вказати на деякі дискусійні положення та висловити окремі зауваження та побажання.

1. У підрозділі 1.2 «Традиції розвитку пізнавальної активності студентів у вищих навчальних закладах України» варто було б детальніше розповісти про проведене авторкою опитування викладачів іноземних мов Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, які навчалися у закладах вищої освіти України у різний час.
2. Наведені у підрозділі 1.2 фрагменти бесід з викладачами варто було б оформити як пряму мову, щоб чітко розмежувати суб'єктивні твердження учасників бесід і висновки авторки роботи.
3. Підтримуючи твердження авторки дослідження про те, що, аналізуючи становлення національної системи філологічної освіти, доцільно наголосити на персоналіях та їх пріоритетних ідеях, значимих для її творення (с. 97), вважаємо за необхідне згадати у дослідженні, крім педагогічних, відомі філологічні і методичні школи України.
4. Окремими додатками бажано подати у роботі анкети, які використовувалися для опитування викладачів і студентів.

Зазначимо, що висловлені зауваження та рекомендації не є принциповими, оскільки перелічені недоліки не порушують ґрунтовності основних наукових положень дисертації і не впливають на загалом високу оцінку її наукового рівня.

Висновок. Аналіз дисертації Процик Ганни Михайлівни «Розвиток пізнавальної активності майбутніх учителів іноземної мови у закладах вищої освіти України (1991–2018 рр.)» та опублікованих за результатами дисертаційного дослідження наукових праць дає підстави для висновку, що дисертація є оригінальним, самостійним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, яке містить наукову новизну, теоретичне і практичне значення, відповідає вимогам спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Дисертація Процик Г.М. «Розвиток пізнавальної активності майбутніх учителів іноземної мови у закладах вищої освіти України (1991–2018 рр.)» на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки відповідає вимогам, визначеним наказом Міністерства науки і освіти України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого КМУ від 12.01.2022 р. № 44, що дає підстави для присудження Процик Ганні Михайлівні наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри англійської філології
та методики навчання англійської мови
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Дацків О.П.

